

37

D. F. G.
DISSERTATIO
EXAMEN
ANIMADVERSIONUM
PSEUDONYMI CUJUSDAM
DE
**HYPOTHESI
DIMINUTIONIS
AQUARUM**

SISTENS,

Cujus PARTEM PRIOREM,

Consentiente Facult. Philos. in Reg. Acad. Aboënsi,

PRÆSIDE

DN. PETRO KALM,

Oeconom. PROF. Reg. & Ord. Reg. Acad. Scient. Svec.
atq; Soc. Litt. Upsal. MEMBRO. nec non Fac. u. r. DEC.

PRO LAUREA,

In AUD. MAJORI Die XXVII. Julii Anni MDCCLVII.

H. A. M. S.

Publice disquisitioni submittit

JOHANNES BROWALLIUS J. F.

OSTROBOTNIENSIS.

ABOÆ, Impressit Direct. & Typogr. Reg. Magn. Duc.
Finland, JACOB MERCKELL.

Januar Australy 17. 74.

**

FRANSISCI de VERULAMIO Instauration magna p. 7.

Aedificium autem hujus universi, structura sua intellectu humano contemplanti, instar labyrinthi est; ubi tot ambigua viarum, tam fallaces rerum & signorum similitudines, tam oblique & implexae Naturarum spirae & nodi, undequaque se ostendunt.

Högtårade Broder.

Upp til Årans Tempel wandra,
Efterkräfwär fram för andra
Ewea ungdom, wårda lins
I så stön Gudinnas hus.

Wägen är wäl hård och stenig,
Saken hwarom täflas benig;
Förne nästan öfwer alt,
Som en olyks' stund befalt.

Diupa watten öf omswalla,
Stundom stå wi, skundom falla;
Mellan lyckans död och lif
Swäfswa wåra tidsfördrif.

Knapt en Sol wårt nöje bådär,
För'n et måln wid henne lådär:
Ufwunds Andar i hwar wrå,
Såsom fygga Spöken stå.

Snart et Gält för dgat grönskar
Uf all fågring hjerstat dunskar;
Snart bland kahla Berg och Skår
Smider ödet wårt beswär.

Dygden öf wid handen leder,
Lofwar sina Wänner heder,
Men så får dock mången klof
Stå tillbaka för en tof.

Ofta händer at wi selswa
Uf och ned på saken hwälswa;
Adams Söner hafwa sådt
Brister til sin arfwæ lätt.

Men mer ofta skal wår lycka
Gå, som andra blindwis tycka,
Hwilka uti sin conclawe
Skapa Gudar, Trål och Glas,

Sådant kan dock ej förtaga
Dem som efter måhlet jaga,
Ut fast wägen gidres trång,
Hålla fram sin gilla gång.

De undwika tidens giller,
Dufkans illgrep, homens griller;
Weta at Förshynens hand,
Winstä Fartyg för i laud.

Weta at fast wädren wafa,
Och injaga solcket wafa,
Kan wår Styрман när han wil,
Sluta deras Bomar til.

Han kan Snaror sönderriwfa;
Han kan mål för afwund strifwa;
Han kan med et ögnablick
Wända hela werldjens sticl.

Honom de sin sak befalla,
Gå dit åran wil dem kalla;
Sättia handen wid sin Plog,
Se i himlen; det är nog.

Eder Far, et stort Exempel,
Urad sels i Årans Tempel,
Yärde för'n han hinte dit,
Hwad den Wägen kostar sit.

Kostar waksamhet och möda,
Ofta nog för ringa gröda,
Sedan Evas sega smak
Skände bärt wår goda sak.

Han sin del med omsorg fötte,
Dufkans hinder warsamt mötte;
Wiste at en Swånster blod
Är i alla wäder god.

Grashe ej sit Pund i jorden,
Spridde frukt kring hela Norden,
Lände stora Sannings Blås,
Som med nytta lysa öf.

Wiste ulfwen sina tänder,
Bröt han dem med bara Händer;
Wårde hjorden at hon än
Saknar honom som sin Wän

Hwad naturens under dölgde,
Han med skarpsynt öga fölgde,
Dch ur gömman sökte fram
Deras ursprung, rot och stam.

Han bröt berg med sina tanckar;
Watte diup dem intet ankar,
Hade hunnit måta än,
Blef fördenckull Nyrans wän.

I en telning af den stammen,
Neser wapen mot den stammen,
At bli samre än Er Far,
Som så stor ibland öf war.

Eder början redan wisar
Wärl, som Er sin Wärl: Man prisar,
Dch at intet felar mer,
Som alt hopp til Era ger.

Mina löf de börja falla;
Men jag älskar likwäl alla,
Som i Wårens Blomma stå,
Dch så wacker tilwept få.

Denna wäfnad af Er Spåna
Utom Er ej tarfwar låna,
Något til sit Wæsterbref.
Det man re'u i waggan skref.

Då med södsfen lift Minerva,
I hel från Er Fader ärfwa
Nren af Hans Hieme warf;
Tacka Gud för detta arf.

Lycka til at det förränta,
Då må Rikket säkert wänta
Uti Er så godgill Man,
Som wår önskan fylla kan.

Lycka til at Er förkofra,
Dch ur lärda skrifter sofra,
Kärnan, som i fruktbart land
Edna bår en idog hand.

Lycka til at grenar sprida
Som i Lärda Werlden wida
Öka ryktet, at wår Nord
Ufwen är för Snill-bragd gjord.

Lycka til at lyckligt frida
Med de magter, som ej lida
At et hwete må med ro
Jämte deras tiffel gro.

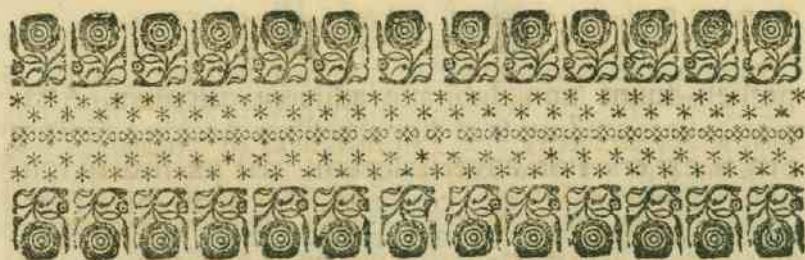
Magter menar jag som skilja
Sig ifrån förnuftets wilja,
Magter hwilkas Tyranni
Länna ej den bästa fri.

Lycka til at se den stranden,
Der Gudinnan är för handen,
At med med Lager mästa Er,
Til's en högre ära fter.

Då Er framtid lär förtälja
Hwad de kloka klofast wälja,
Såsom prof af wahrans halt,
At wår ända kröner alt.

JACOB NEUMAN.

Affessor i Åbo Hof-Rätt.

D. D.

Inter controversias, quæ maximam orbis eruditi excitarunt attentionem, sane censenda est illa, quæ de *diminutione aquarum* nostris præcipue temporibus agitata fuit. Neque hypothesis, quæ aquas decrescere statuit, inter inspidas illas, a quibus homines primo intuitu avertuntur, referri debet. Vix enim nata erat, dum turba fautorum circumdabatur, quorum opera circa illam nutriendam atque divulgandam omnimode versabatur, quique argumentis ex Historia, Physica & Historia Naturali defumtis eandem stabilire, aliisque gratam reddere omni nisu conati sunt. Neque hoc sine successu; magis enim magisque phalangem suam, novis additis armigeris auxerunt, ita ut mirandum prorsus sit, tot viros ingenio atque eruditione præclaros huic hypothesis

pothesi suam non dubitasse adicere calculum. Atamen, ut omnibus fere hypothesis accidit, suorum neque exers fuit adversariorum. Hi ex iisdem fontibus argumenta ad confutandam illam petierunt, quibus ceteri ad eandem probandam & corroborandam usi sunt. Sed instituti ratio pluribus de hac re mentionem facere nos vetat. Qui igitur succinctam & sufficientem controversiæ hujus maxime notabilis desiderant cognitionem, eos ad librum beat: *Patris nostri sub titulo: Betänkande om wattuminskningen &c.* nec non ad dissertationem D. *Professoris GEORGII a:o 1751. editam, historiamque controversiæ recens motæ de antiquitate regni Sviogothici exhib. missos volumus & ad tractationem materiæ, quam nobis proposuimus, jam propius accedimus.*

Edidit anno proxime vergente Pseudonymus quidam animadversiones nonnullas in hypothesein diminutionis aquarum, sub nomine: *Tynder Hakefons anmärkingar öfver wattuminskningens satzens förbållande och beskaffenhet i anseende til uppenbarelsen eller den Heliga Skrift.* Has inseruit Dn. *GIÖRWELL* libro suo *Svenska Mercurius* dicto pro anno 1756. mens. Julio & Septembri, partemque harum ipsarum dissertationem Graduaalem edituri, qua unquam fieri potest brevitate, ob summam temporis angustiam, examinandam constituimus, reliquas V. D. alia occasione examinaturi. Hunc laborem eo potiori jure nobis peragendum sumimus, quo certius est, dictum Pseudonymum talem hypothesein defendere velle, (an serio, vel an ludere mavult,

vult, nos latet) qualem recte sentientium plerique respuunt. An autem omnia *Tynderi* cogitata Theologiae revelatae, summorumque Scripturae Sacrae interpretum placitis consona sint, anque pie, ut Christianum decet, dicta, Theologis discutienda relinquimus. Attamen negare non possumus, ingenii vim haud exiguam in illis prodi, licet in praesenti casu Auctori illud ipsum laudi vix verti debeat. Fas autem est, Lectores nostros amplius non tenere suspensos. Quod igitur reliquum est, eorum aequitatem & benevolentiam nobis expetimus, atque ad examinanda momenta *Tynderi* nostri properamus.

In §. I. putat Auctor *hypothesein diminutionis aquarum in se esse innocentem, nulliusque malae consequentiae.* Quærere autem lubet, an ejusmodi hypothesis innocens merito vocari potest, quæ Chronologiam & Historiam sacram destruere conatur; quæ historiis etiam profanis fidem denegat; quæ indubitatae experientiae est opposita; quæ in historia Naturali, praesertim Mineralogia, malos varios effectus produxit &c.? Legatur de hac re liber beat: *Patris* nostri paulo superius citatus, ubi Auctoris asserti contrarium tam evidenter jam demonstratum est, ut nostram qualemcunque addere symbolam prorsus sit supervacaneum.

Ad §. itaque. II. progredimur, *ubi multis de vi & facultate hujus hypotheseos semet commendandi perorat, statuitque illam falsam judicari non debere eam ob rem,*

rem, quod delectet. Iſtam quoque multarum rerum & phænomenorum cauſas detegere contendit, quæ alioquin ſine ejus ope admirationem & ſtuporem tantummodo excitarent. Contemplatio autem & cognitio qualiscunque naturæ humanæ, eam prorsus eſſe depravatam ſatis ſuperque docet, hinc hypotheſes malas hominibus maxime & potiffimum arridere nec mirum eſt; quod quidem pleniffime innuit, opiunionem quandam, quo majori gaudeat vi homines delectandi, eo majore certitudine pollere, minime judicandum eſſe. Attamen viri, qui hypotheſi diminutionis aquarum contrariam foverunt ſententiam, quantum quidem novimus, non eam ob cauſam, ſed aliis rationibus certis & apodiſticis ducti ipſam condemnarunt. Quod autem alterum Auctoris momentum attinet, parum noſtri intereſt, cum potius admodum ſit noxium, phænomenorum occurrentium falſas formare cauſas, quod quidem illi, qui decremента ſtatuunt aquarum haud evitare poſſunt. Melius etiam eſſe in ignorantia, quam in errore, vivere, inficiabitur nemo.

Contentum §. III. hoc eſt: Si revera falſa eſſet hypotheſis diminutionis aquarum, minus tamen recte facerent, qui talem illam exclamarent, idque eo reſpectu, quod tam magni tamque celebres viri eidem aſſenſum præbuerint. Religio enim non poteſt non detrimenti aliquid pati, quando tales homines, qui ab eorum partibus ſtare ſolent, ſine præmiſſo examine, utrum recte vel minus ſenſerint, ipſos illi eſſe inimicos vident. Neque heic locum habet refugium illud, quod magni illi viri prævidere non potuerint, hypotheſin
hanc

hanc religioni esse contrariam; præsupponere enim necesse habemus, vel minus sufficientem religionis eos habere cognitionem, vel nimis segnes esse ad hypothefes suas cum eadem comparandas, vel denique hebetiori oculo eos rem intueri quam ut confectaria illarum cernere poffint. Sed ut noſtram jam dicamus mentem, tot forſan viri præelari hypothefi diminutionis aquarum adverſarios, quot unquam ejusdem patronos & fautores, ſeſe declararunt. Hoc poſito, nullam videmus rationem, cur his magis quam illis cedendum ſit. De cætero tales vix alibi, quam in cerebro Auctoris dari putamus, qui opinionem quandam falſam & religioni ſuæ nocentem eſſe licet perſuaſi, illam tamen aſſumere non dubitarent. Hoc autem ſi largiamur, nihilominus ſupponendum eſt, ipſos a ſententiis, quas antea ſoverunt, quando illi, in quorum verba jurant, idem faciunt, diſceſſuros. Heic enim jure putare licet, hos ea eſſe æquitate, ut opiniones ſuas relinquunt, dum illas religioni nocere cernunt, etſi inficias ire non poſſumus, dari, qui tanta laborant malitia, ut præconceptas, peſſimæ licet naturæ, nunquam omittere velint. Quicquid autem ſit, melius ſane eſſet, eos rerum ab Auctore allatarum, ignorantiaſ ſcil. & ſegnitiæ, quam contemptus religionis, reos facere.

Ad §. IV. nos jam convertimus, ubi Auctoꝝ hypotheſin diminutionis aquarum in compendio, ſed in latiffimo tamen ſuo conceptu proferet. Statuitur in illa, locos, qui iam ſolida terra conſtant, antea aquis inundatos fuiſſe;

summos montes non tantum eo tempore aquis tectos (sed ipsos etiam earum esse factus. Colles terreos (Zordhögat) mirandi & magni hujus nature phœnomeni esse vestigia, eorumque equalitatem validissimum originis ipsorum documentum. Hypotheseos hujus, tam late considerata, veritatem se explorare nolle fatur, sed an vel in hac extensione religioni noceat, res est, de qua suum non dubitat manifestare iudicium. Diminutionis aquarum hypothesein aliam prorsus recipere faciem putat, si intra regiones tantum nostras boreales aquas decrescere supponatur. Hoc autem statuere nullam sibi inquit esse rationem. Primo heic monere non pigebit, Auctorem quodammodo sibi ipsi contradicere videri. Dum enim explorat, an hypothesis sæpius dicta revelationi contraria sit, vel non, insimul necesse habet veritatem vel falsitatem ejusdem elicere. Si enim Chronologiam Biblicam feriat, falsam hanc hypothesein esse tuto concludi posse videtur. Nec opus est fugere ad diminutionem perpetuam aquarum in explicanda origine faciei montium & collium hodiernæ, cum diluvium universale Noachicum ad omnia illa perquam sufficiens sit. Deinde nihil ad rem facit distinctio Auctoris inter decreta aquarum in solis regionibus borealibus & in toto globo terrestri. Sole enim meridiano clarius est, si prius supponatur, simul posterius involvi, adeoque hos duos diminutionis modos realiter non differre. Si namque in una plaga mare diminuatur, etiam in altera illud decrescere ad æquilibrium servandum necessarium est, cum res sit notissima, experientiaque corroborata, aquam nonnisi ad libellam
 quie-

quiescere. De hoc plura in libro *Betänckande om vatumin/kningen* §. 18. p. 40. quam instituti ratio nobis afferre permittit, legi possunt.

§. V. His constat momentis: *aquarum decrementum phenomenon est naturale, hinc realitas ejus per leges nature, non autem per scripturam Sacram explorari debet. In hac re maxima cum probabilitate dogma illud adhibere possumus: effectus similes, similes etiam causas supponunt. Hac methodus eventum quendam naturalem explicandi sola vera & justa est, omnes cetera, ideoque etiam illa, quas interdum in controversia de diminutione aquarum adhiberi videmus, suspecte sunt. Alia hypotheses assumta & tanquam vera præmissa sunt; comparatio inter illas, & præsentem instituitur, fingitur contradictionem inter ipsas existere, eoque jure rejicitur hæc. Nos autem puramus, eos, qui hypothesi diminutionis aquarum inimicos se declararunt, non veritatem ejus per scripturam Sacram explorare voluisse, sed solummodo illam huic esse contrariam & postulasse & demonstrasse; quod quidem ex scriptis eorum satis patere arbitramur. Porro videtur Auctor minorem, quam par est, sacris Pandectis fidem tribuere. Dum enim, ut heic paulo superius legitur, dogmata quædam præmissa & veluti vera assumta esse, eorumque ope hypothesin diminutionis aquarum falsam judicari, nec non suspectos esse modos quosdam pro investiganda veritate vel falsitate hujus hypotheseos adhibitos, asserit, haud ægre colligi potest, eum de Sacra Scriptura loqui, idque eo facilius, cum in fine §. hæc legantur verba, quæ in eodem*

sunt contextu, quæque indignationem indicare videntur: *controversia diminutionis aquarum non naturæ, sed Sacerorum Bibliorum ope dirempta est*; cum tamen Scripturæ certitudinem tam in rebus dogmaticis, quam physicis, historicis & Chronologicis, semper venerari debemus. Hinc etiam summi Astronomi, Physici & Historici Naturales, maximam invenerunt harmoniam inter ea phænomena naturæ, resque naturales, quorum in sacris Pandectis fit mentio, & illa, quæ multiplici labore, multisque observationibus & experimentis, ope solius naturæ luminis investigarunt artis peritissimi.

In §. VI. Malum in pejus derivat, dum methodam quandam vendit, sub specie doctrinæ de rebus, quas non intelligimus judicandi. Hanc in forma artis proponit, eoque res serias in ridiculum prorsus vertere videtur. Haud infimili methodo nonnullos in lite diminutionis aquarum usos fuisse putat, neque non antea dentium cum consequentibus nexurite perpenso, hoc Auctoris effatum circa S:æ Scripturæ eidem applicationem versari, non patet. Quæ autem hic adfert Auctor, ad multos diminutionis aquarum impugnationum non pertinent: per plurimi enim illorum ea pollebant & pollent scientia in physicis, Mathematicis & Historia Naturali, qua unquam illi, qui eam defenderunt; unde illi in veritatem solidis fundamentis innixi, tam bene ac hi inquirere facile potuerunt.

§. VII. Adhuc fusius exponit indignationem Auctoris de eo, *quod in controversia sæpe dicta revelatio iudex constituatur. Scriptura Sacra in eum finem edita est,*

ut nos Christianos non autem natura peritos reddat. Hinc igitur sapientia Auctoris ejusdem alias res in ea tradi, quam quæ ad salutem sunt necessaria, permittere non potuit. Verum: Licet finis revelationis sit, nos veros reddere Christianos, haud pauca tamen Historica & Physica nos docet, quibus certe maximam tribuere debemus fidem. Hoc sufficienter lectio veteris Testamenti corroborat, quod multis abundat, quæ ad salutem acquirendam cognitu necessaria non sunt. Huic namque fini non inserviunt Tabulæ Genealogicæ & historicæ narrationes, quas in eo invenimus, complures.

§ o VIII:æ Ut attentionem nostram jam præbeamus fas est. Si Scriptura Sacra manuductio ad res Physicas non sit, exinde hæc regula sequitur, que in omnibus aliis casibus tam generaliter assumitur, ut incredibile prorsus unicuique videatur, ad istam in Theologia respectum non haberi debere: Que in sacris Bibliis extant res Physica per naturam explicari debent; non autem natura per narrationes & phrasas Biblicas. Ratio est: quod sacrarum Pandectarum scriptores tanquam aliud agendo talia inserant, eaque antea cognita supponant. Sic etiam omnes oratores, Poëta & Historici. Fuere Theologorum nonnulli, qui sacram Scripturam sine ulla Physices cognitione explicarunt. Horum interpretationes temporis successu maximam nactæ sunt auctoritatem. Sed ut antea dictum est, hic iterum observandum, quod fuerint & summi Theologi & Physici, qui ex ipsa Physica & fontibus naturæ res & phænomena naturalia in scriptura Sacra allata explicarunt, nec ullam discrepantiam realem, sed summam potius harmoniam.

moniam inter Scripturam & veram Physicam inveniunt. Quid? quod ejusmodi veritates Physicæ in sacro Codice investigarunt, quæ recentiorum industriæ & inventis tantum adscribi solent. Negari præterea non potest, quod pace Auctoris nostri dictum volumus, tales etiam res Physicas in Scriptura occurrere, quæ per leges naturæ inexplicabiles manent. Harum plurimas videmus, præcipue in historia creationis, de qua in opere Auctoris sermo est. Minus quoque recte asseritur, tanquam aliud agendo talia allata esse; quisque enim vider creationem in primo Geneseos capite ipsam materiam esse dicendi, ut & cætera miracula, quæ in sacra scriptura ubique fere inveniuntur, sæpissime præcipua locorum constituere momenta. Quomodo autem hæc omnia, nisi secundum literam interpretari volumus?

Hac Occasione TANTUM.

à L' AUTEUR

MONSIEUR

Après avoir cherché depuis longtems des occasions de pouvoir
Vous convaincre de l'attachement respectueux que j'ai
Et aurai toujours pour Votre illustre famille, la fortune à
la fin m'en presente aujourd'hui une des plus favorables Et en
partieulier des plus agreables, en Vous voyant, MONSIEUR,
sur le point d'être couronné de lauriers, tant par Votre pro-
fonde connoissance des sciences, que par vos travaux assis-
dus, Et vos veilles continuelles.

Je vous prie donc, MONSIEUR, d'agrèer les cour-
tes lignes, quoique simples, que j'ai l'honneur d'insérer dans
le savant traité, que vous allez donner au public, Et de
les regarder comme une des moindres marques de mes obli-
gations Et de ma reconnoissance pour tous les bienfaits reçus
de votre illustre Et honorable maison. Faites moi la grace
d'en être bien persuadé, Et croyez, que je suis Et serai tant
que je, vivrai

Mon
Vot
obéissant Serviteur

PIERRE RENAUT.

MONSIEUR.

L' Amitié reciproque qui nous unit, ne me permet pas, de negliger une occasion, aussi favorable que la presente pour vous offrir un hommage, dû à l'érudition, dont vous allez publiquement donner des preuves très éclatantes. Un autre prétendra peut être que dans un âge aussi peu avancé que le vôtre, on ne se seroit jamais hasardé de traiter avec succès d' une matiere qui n'a deja que trop, occupé les hommes les plus sçavants: Mais vous me permettez, Monsieur, de vous dire, que vous n'avez qu' à suivre les traces de feu Monsieur l'Evêque votre très digne Pere, qui par l'étendue d'un genie superieur & un profond sçavoir s' est justement acquis une gloire immortelle, & que vous cueillerez des lauriers qui ne fêtriront jamais. Vous pouvez même être persuadé, Monsieur, que personne au monde ne sçavoit prendre plus de part à l'honneur que vous allez remporter que moi, & que vous vous acquerrez une estime & une approbation Générale. Je suis avec un attachement parfait

MONSIEUR

VOTRE

Très humble Serviteur
GEORGE GUILLAUME DE LODE.